

377.8(438.13) "1872/1914" (091)

377.8(438.13)

B1 1322

Reg 37
Art
Dzie

Dr A. Artymiak przedstawił własną pracę pt. *Dzieje Seminarium Nauczycielskiego w Jędrzejowie w l. 1872—1914.*

Po upadku powstania styczniowego carskie władze szkolne przystąpiły do tworzenia na obszarze Królestwa Polskiego dwuletnich Kursów Pedagogicznych mających przygotowywać nauczycieli szkół początkowych dla ludności Królestwa. Kandydatów dobierano spośród młodzieży z środowiska włościańskiego, głównie z rodzin małorolnych jak też i z ubogich rodzin robotniczych. Jednym z nich było Seminarium w Jędrzejowie, o którego wyborze zdecydowało dogodne położenie na skrzyżowaniu ważnych dróg oraz istnienie w pobliżu oddalonych o 2 km od miasta opustoszałych budynków klasztoru pocysterskiego, nadających się, po przeprowadzeniu najpilniejszych remontów, na pomieszczenie szkoły.

Zachowane niekompletne akta Kieleckiej Dyrekcji Naukowej i Gubernatora Kieleckiego znajdujące się w Archiwum Państwowym w Kielcach pozwalają odtworzyć w głównych liniach dzieje tego Seminarium od r. 1872 do r. 1914.

Na pierwszym posiedzeniu Rady Pedagogicznej 17 X 1872 (st. st.) rozdzielono lekcje na obu kursach w wymiarze 30 godzin dla pierwszego i 25 godzin tygodniowo dla drugiego. Na posiedzeniu Rady 30 X 1872 (st. st.) na skutek polecenia pomocnika kuratora z 10 godzin tyg. języka polskiego przewidzianych ustawą dla obu klas przeznaczono tylko po dwie godziny, zaś pozostałe sześć oddano dla wprawiania uczniów w języku rosyjskim. Te ostatnie posłużyć miały nauczycielowi języka rosyjskiego do ćwiczenia uczniów w poprawnym używaniu słów rosyjskich. Kielecka Dyrekcja Naukowa zaleciła, ażeby nauczyciel rosyjskiego użył wszelkich sposobów zmierzających do opanowania przez uczniów tego języka.

W czerwcu 1873 r. pojawia się nowa nazwa: «Seminarium Nauczycielskie». Istnieje już przy Seminarium szkoła ćwiczeń trzyoddziałowa, z siatką godzin po 24 godzin tyg. dla każdego oddziału (wszystkie uczą się razem). I tu język polski zamiast przewidzianych siedmiu godzin tyg. ma tylko jedną, przeznaczoną na tłumaczenie z jęz. polskiego na rosyjski.

W r. szk. 1873/4 ma Seminarium już trzy kursy. Trzeci ma tylko 16 godzin tygodniowo, w tym zaledwie jedną jęz. polskiego. Nauczanie tego języka sprawia Radzie Pedagogicznej ciągłe trudności: wszyscy nauczyciele są rodowitymi Rosjanami (tylko nauczyciel religii katolickiej jest Polakiem). Stąd nowa uchwała Rady w kwietniu 1875 r., ażeby

Wzrost o przyjęcie stencjonowania pracy czystawej na posiedzeniu
Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie

z sześciu godzin języka polskiego cztery oddać nauczycielowi szkoły ćwiczeń, zaś pozostałe dwie użyć na «wzmoczenie nauki historii i geografii Rosji».

W tymże roku siatka godzin przedstawia się następująco:

	kurs 1	kurs 2	kurs 3
Religia	4	3	3
pedagogika	—	2	3
zajęcia w szkole ćw.	—	2	9
j. rosyjski	9	6	3
j. polski	1	2	1
arytmetyka	4	3	1
geometria	1	1	1
historia	2	2	2
geografia	2	2	1
przyroda	1	1	—
kaligrafia	1	1	1
kreślenie	2	2	2
muzyka i śpiew	6	7	7
gimnastyka	2	2	2
Razem g.	35	36	36

W siatce tej uwydatnia się różnica między wymiarem godzin języka polskiego i rosyjskiego, przede wszystkim na kursie pierwszym i drugim, oraz stosunkowo duży wymiar godzin religii przy małej liczbie godzin przyrody. Dużo lekcji przewidziano na śpiew i muzykę.

W r. 1877 grono nauczycielskie liczy już 8 osób. Warunki pracy mają korzystne — ucza przeciętnie po 18 g. tyg. i bronią się przed większą liczbą godzin. Szkoła rozwija się pomyślnie: w tym roku zgłasza się do klasy pierwszej 76 kandydatów, przyjęto 27. Nowe zarządzenie pomocnika ministra oświaty z 23 VIII 1776 r. (st. st.) zmienia siatkę godzin: ogólna liczba lekcji tygodniowych zostaje ustalona na 34, 33, 33, z pozostawieniem dużego wymiaru lekcji rosyjskiego przy niskim polskiego (na kursie trzecim ani jednej lekcji), zmniejszeniem liczby lekcji muzyki i śpiewu.

Pierwszym inspektorem — kierownikiem Seminarium był Kronid Kaszkarow. Po nim przybył w r. 1881 Jakub Andriewski, syn diaka, b. student Seminarium Duchownego w Połtawie i Akademii Duchownej w Kijowie.

Po Andriewskim, który ustąpił około r. 1887, kierowali szkołą Urusow (od 1887), Markowski (ok. r. 1893), po czym kierownictwo objął w r. 1894 na lat piętnaście Eulampi Stefanowicz Szczurowski, syn «psalomszczyka», absolwent wołyńskiego Seminarium Duchownego i b. student kijowskiej Akademii Duchownej.

Warunki kształcenia się młodzieży polskiej w Seminarium były trudne. Przepisy egzaminacyjne przewidywały trzy rodzaje egzaminów: wstępne, przejściowe i roczne, końcowe. Dawały one dużą swobodę w przeprowadzaniu skrupulatnej selekcji uczniów nie tylko słabych, ale i tych, których zachowanie się budziło wątpliwość co do ich lojalności politycznej. Prawo przyjęcia miała młodzież pochodząca z ludu, kandydaci z innych klas społecznych dopuszczani byli tylko za zgodą kuratora. Egzamin wstępny był trudny — obejmować miał wprawdzie materiał tylko dwu klas szkoły początkowej, ale przygotowanie kandydata po tych dwu klasach było słabe, a językiem egzaminu był rosyjski: przy piśmiennym dyktat i sprawozdanie z przeczytanych krótkich opowiadań, z rachunków rozwiązywanie zadań w zakresie czterech działań, ustny: religia, arytmetyka, geografia i historia Rosji. Stąd sporo kandydatów odpadało przy egzaminie wstępnym. Po przyjęciu do szkoły biedny uczeń mógł otrzymać stypendium (w r. szk. 1906/7 — 750 rb. rocz.). Przy podziale brano też pod uwagę zachowanie się ucznia i postępy w nauce. Część młodzieży przyjmowano do internatu.

System wychowawczy stosowany w Seminarium dążący do przygotowania chłopskich synów na posłusznych wykonawców carskich dekretów, zawiódł na całej linii. Dowiodły tego wypadki w r. 1905. Od lutego tego roku idzie przez kraj silna fala rewolucji, dōcierając do Kielc, stąd do Jędrzejowa. Wzmagają się strajki, robotnicy wysuwają żądania pod adresem swych ciemniejszych. Młodzież Seminarium jędrzejowskiego, mając kontakty z młodzieżą kielecką, rozpoczyna strajk szkolny trwający dwa i pół miesiąca. W zachowanych fragmentach archiwalnych natrafiamy na ślady tych wydarzeń rewolucyjnych. W aktach kancelarii gubernatora kieleckiego jest pismo insp. kier. Seminarium z października 1905 r., do którego dołączono spis uczniów usuniętych za «samowolne przerwanie zajęć szkolnych». Spis podpisany przez zastępcę inspektora, nauczyciela Klementiewa, zawiera 66 nazwisk usuniętych uczniów (to prawie połowa stanu szkoły!). Insp. kier. Szczurowski zajmuje się sprawą przywrócenia dyscypliny szkolnej.

Wypadki rewolucyjne wpłynęły jednak na złagodzenie kursu politycznego wobec młodzieży polskiej. Nauczycielom zlecono badać potrzeby uczniów tak materialne jak i moralne i naukowe, przedstawiać je inspektorowi i o ile możności przychylnie załatwiać.

Po tych zabiegach praca potoczyła się normalnie, z większą jednak swobodą dla uczniów Polaków. Wśród uczniów, którzy otrzymali stypendia na r. 1906/7, znajdujemy nazwiska tych, którzy w r. 1905, jako uczestnicy strajku, zostali usunięci z zakładu.

Od r. 1907 daje się zauważyć w pracach kierownictwa Seminarium pewną inicjatywę i ożywienie. Jest projekt otwarcia czwartego kursu, są wnioski o kredyty na przebudowę budynków. Planuje się urządzenie sali robót ręcznych (nowy przedmiot w programie). W r. 1908 wprowadzono nauczanie higieny jako przedmiotu nadobowiązkowego. Uczy go miejscowy lekarz, Polak, dr Feliks Przypkowski, używający na lekcjach

wyłącznie języka polskiego; z klasą dochowującą tajemnicy solidaryzował się też i jedyny uczeń Rosjanin.

Ostały po r. 1905 system rusyfikacyjny wzmaga się za urzędowania naczelnika Kieleckiej Dyrekcji Naukowej Afanasjewa, który w kwietniu 1908 ginie z wyroku kieleckiej organizacji bojowej. Zamach ten pociąga za sobą represje gen. gub. Skafłona nakazującego zamknięcie wszystkich prywatnych szkół z polskim jęz. wykładowym na terenie gubernii kieleckiej.

Po przejściu Insp. kier. Szczurowskiego z dniem 1 IV 1909 na emeryturę zastępstwo po nim objął nauczyciel Klementiew próbujący przywrócić dawne ograniczenia swobodnego posługiwania się uczniów językiem polskim w czasie przerw i w życiu klas. Mimo dowodów jego gorliwości na kierownika zakładu przysłano Dymitra Fiedosiejewa, (ok. r. 1910) przeniesionego już po roku do Piotrkowa na stanowisko dyrektora gimnazjum żeńskiego. W r. 1910 grono naucz. liczy prócz kierownika pięciu nauczycieli, jednego nauczyciela szkoły ćwiczeń i księdza prefekta religii rzym. kat. Ostatnim kierownikiem Seminarium od 1 VIII 1911 r. (st. st.) aż do wybuchu pierwszej światowej wojny był Georgij Wasilewicz Krasilnikow. Z chwilą wybuchu pierwszej wojny światowej ewakuowano Seminarium jędrzejowskie do Kołomny pod Moskwą. W r. 1915, w zmienionej sytuacji politycznej, Seminarium Nauczycielskie w Jędrzejowie rozpoczęło nowy okres swych dziejów już jako szkoła polska.

